

לאברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית טו, כג)
 "זה יוסף שהיה אב בחכמה" (ד"ט)

מתורתו ומשנתו של
 שר התורה הגאון הקדוש
 רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת ויקהל פקודי - החדש תשפ"ו • שנה ו' - גליון רס"ו • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

פנינים בעניני דיומא

החדש הזה לכם ראש חדשים (שמות יב, ב).

עבודת עם ישראל בצורה ובחומר

מתוך: אוצרות יוסף דרוש ב ~

במד"ש (שמו"ר טו, כג), 'החדש הזה לכם', הדא הוא דכתיב (משלי ה, יז) 'היו לך לבדך ואין לזרים אתך'. פירוש, ד'החדש הזה' - היינו המניין ללבנה - הוא רק לישראל ולא לעכו"ם, דעכו"ם אין מונין ללבנה רק לחמה (ראה סוכה טז). וכן הוא בפסיקתא רבתי פיסקא דפרשת החודש (טו, ט), 'החדש הזה לכם' - אתם מונין לו ואין עכו"ם מונין לו. פירוש, ד'חדש' גם כן 'החדש הזה לכם' - לכם ולא לעכו"ם, שאין עכו"ם מונין ללבנה רק לחמה.

ישראל מונים לחמה וגם ללבנה
 רמז לעבודתם בצורה וגם בחומר

הנהגה אין העניין שישאר מונין ללבנה לבד והעכו"ם מונין לחמה לבד, רק שישאר מונין לשניהם והעכו"ם לחמה לבד, וכש"ס חולין (טז), אמר לה, זיל לימנו בך ישראל ימים ושנים. אמרה ליה, חמה נמי אי אפשר דלא מנו ביה תקופתא כו'. פירוש, דישאר מונין לשניהם - לחמה וללבנה, והעכו"ם לחמה לבד.

ועניין המעלה שיש בזה לישראל, הוא כנודע (ראה זוה"ק וישב קפא). כי הלבנה מקבלת האור מן החמה, והחמה משפיעה במדרגת זכר והלבנה מקבל במדרגת נקבה (ראה רבינו בחיי פרשת בא יב, ב ד"ה וכן). והם עניין הצורה והחומר, וכמבואר במורה (ח"א פרק יז) כי אפלטון ומי שקדם לו כינה הצורה בזכר והחומר בנקבה. וכן בראב"ע דברים (פרשת ראה יג, ז ד"ה וטעם) - 'כי יסיתך אחיך בן אמן' - כתב, כי האם כגוף והאב כצורה, והבנים - מצד האם משתווים ומשתופים בחומר, ומצד האב משתווים ומשתופים בצורה, והצורה אין בני אדם מבינים אותה, ולכן אצלם קורבת אח מאם יותר חשובה קרובה מאח מאב, ומתפנה יותר מאח מאם. מה שאין כן בדין התורה, אח מאב הוא קרוב יותר, כדמצינו לעניין ייבום (ראה יבמות יז), ולעניין דודתו (שם טד), ומשפחת אב קרויה משפחה (שם), כי הצורה ערכה גדול יותר, ועל כן ההשתוות בצורה הוא דבר גדול יותר מההשתוות בחומר, עיין שם היטב בראב"ע, ותוכן כוונתו כנ"ל. ועל כל פנים כתב גם הוא ז"ל כן, כי הזכר עניינו הצורה והנקבה החומר.

וזהו ענין שישאר מונין לשניהם, כי ישראל יש להם העבודה בצורה ובחומר, ומה שאין כן העכו"ם עבודתם בצורה בלבד ולא בחומר.

אכילה בקדושה אינה שייכת בעכו"ם

ולכן העכו"ם מקריבין רק עולות [כמבואר בש"ס זבחים (טזט) ומנחות (עג)] - דכולה כליל (ויקרא ט, ט; זבחים נג), ומה שאין כן שלמים דיש גם אכילת הדיוס (שם נה). היינו, דגם עניין החומרי - אכילה - יהיה גם כן בקדושה, זה לא שייך בעכו"ם. וזהו ש"ס פרק שני דביצה (טז), נשמה יתירה לא

אודעינהו, ופירש רש"י (ד"ה נשמה), לאכול ולשתות, והיינו דגם אכילה ושתיה יהיה בקדושה - זה אינו בעכו"ם.

מצוות עשה עניניו ב'חומר' ולכן שייכת רק בישראל

וזהו גם כן הענין דמניין המצוות תרי"ג - היינו לאווין ועשין (ראה מכות כג), הוא רק בישראל, ומה שאין כן בעכו"ם מניין המצוות שלהם רק לאווין - כש"ס סנהדרין (נח) דקום ועשה לא קחשיב. והיינו כי הלאווין גם כן עניינם מצד הצורה, כי אין בה עשיית החומר, רק שהנפש מקבלת דברי השם יתברך ושומעת ואין עוברת, ועשין שהם עשייה בגוף הוא מצד החומר.

ועל כן הלאווין מתייחסים גם כן לחמה, כש"ס מכות (שם) דשס"ה לאווין הם כנגד ימות החמה, דהחמה עניינה הצורה וכנ"ל. ורמ"ח עשין אמרו שם דהם כנגד רמ"ח איברים, והיינו רמ"ח איברי הגוף שהוא החומר, כי הנפש אין בה חילוק איברין והיא אחת (ראה שמונה פרקים לרמב"ם פק א ד"ה דע).

בישראל היום נמשך אחר הלילה - שיעקר העבודה היא בחומר

וזהו גם כן העניין שעמד עליו כבר המוקנה קידושין (לז): ד"ה ממחרת, שבעכו"ם הלילה הולך אחר יום שעבר, שנאמר (בראשית ח, כב) 'יום ולילה לא ישובותי' - תחלה יום ואחר כך לילה, ואילו בישראל היום הולך אחר הלילה (ראה חולין פג). ונראה שהוא גם כן מפאת העניין הנ"ל, דעכו"ם מונין לחמה והלילה 'ממשלת היום' (בראשית א, טז), ולכן היום אצלם עיקר והלילה נמשכת אחריו, וישראל שמונין ללבנה - 'ממשלת הלילה' (שם), ולכן הלילה עיקר והיום נמשך אחריה.

ואף שאמרנו שישאר מונין גם לחמה וכש"ס חולין הנ"ל, מכל מקום המניין ללבנה עיקר יותר, וכמו שבארנו, כי המניין לחמה מורה על העבודה בצורה, והמניין ללבנה מורה על העבודה בחומר, ועבודה בחומר קשה וגדול יותר (ראה אוצרות יוסף דרוש ד פיסקא קג-קנא), ועל כן הוא יותר עיקר.

מעלת עשה גדולה מלא תעשה

וזהו 'סור מרע ועשה טוב' (תהלים לד, טו) - שהוקדם ה'סור מרע' ל'עשה טוב', כי ה'עשה טוב' גדול יותר במעלה, ועל כן הוקדם ה'סור מרע' ל'עשה טוב' כעניין 'מעלין בקדוש' (ראה מנחות טז) [וכמבואר מזה בתיקוני זוהר (הקדמה ה)]. ועל כן גם כן עשה דוחה לא תעשה (יבמות ג), כי עבודת העשה בקום ועשה גדול יותר, כמבואר ברמב"ן על התורה פרשת יתרו (כ, כ) ד"ה ובמדרשו.

ענין קדשים מתייחס לחמה ולכן הלאו בהם עיקר
 וזהו גם כן העניין מאי בדקדשים הלילה הולך אחר יום שעבר, כמבואר בש"ס חולין (פג) ובתמורה (ד). ויש להבין איפוא מזה דעניין הקדשים מתייחס יותר לחמה, ועל כן היום - ממשלת החמה - עיקר, והלילה הולכת אחריו. ועל כן זהו גם כן הטעם דכח הלאו חזק שם מכח העשה, ואין עשה דוחה לא תעשה שבמקדש כמבואר בזבחים (יז).

במקדש שענינו חמה - השם ככתבו, במדינה שענינה לבנה - בכינוי כתושבע"פ

וזהו גם כן העניין מה שבמקדש נזכר השם ככתבו ובמדינה בכינויו, כמבואר במשנה סוטה (נח). והיינו דהכתיבה הוא תורה שבכתב, והכינוי הוא מכלל בעל פה - לא כשאני נכתב אני נקרא (פסחים ג), דהקריאה בעל פה משונה מן הכתיבה. ועל כן במקדש דענינו בחמה - 'ממשלת היום', דהוא כנגד תורה שבכתב - עיין תנחומא תשא (סימן לו) דארבעים יום שהיה משה בהר היה יודע מתי יום ומתי לילה ממה שלמדו עמו, דכשלמדו עמו מקרא דהוא תורה שבכתב היה יודע שהוא יום, וכשלמדו משנה דהוא תורה שבעל פה היה יודע שהוא לילה, עיין שם, ועל כן במקדש נזכר השם ככתבו, ומה שאין כן במדינה דשם הוא ענין הלבנה - תורה שבעל פה, ולכן הוא נזכר בכינויו שנקרא בו בעל פה.

בתושבע"פ אין לעכו"ם חלק - שענינה לבנה

ועל כן גם כן התורה שבכתב - שהיא כתובה, היא גלויה גם לעכו"ם (ראה סוטה לה: ורש"י ד"ה היאך), ומה שאין כן תורה שבעל פה דנמסרה רק לנו (ראה גיטין ס) ואין לעכו"ם חלק בה, דדברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומרם בכתב (שם), ואי אפשר להם לדעתה (וראה הגיגה יג, סנהדרין טט).

ועיין במד"ש תנחומא שם (סימן לד) וכן ברבה תשא (מז, א), דנדרש 'אכתוב לו רובי תורתך, כמו זר נחשבו' (הושע ח, יא), דהכונה על תורה שבעל פה, שעל כן לא נכתבה כדי שלא ידעוה זרים - היינו עכו"ם, עיין שם היטב. והוא גם כן מעניין הנ"ל, דעכו"ם מונין לחמה דעניינה בתורה שבכתב, ולכן התורה שבכתב גלויה גם להם. ומה שאין כן הלבנה דרק כנסת ישראל מונין לה ולא העכו"ם, ועל כן גם כן התורה שבעל פה שעניינה בלילה - לבנה, לכן גם כן היא רק לישראל ואין לעכו"ם חלק בה.

ועל כן, כלשון המקרא הנ"ל המובא בשמות רבה הנ"ל על היות שאין העכו"ם מונין ללבנה, דמייתי קרא 'היו לך לבדך ואין לזרים אתך', כך גם כן על עניין שאין להם התורה שבעל פה - גם כן לשון הכתוב 'אכתוב לו רובי תורתך כמו זר נחשבו', היינו דלא נכתבה התורה שבעל פה, למען תהיה רק לישראל לבד ולא יהיה לזרים חלק בה. וכך גם כן לשון הכתוב 'היו לך לבדך ואין לזרים אתך', ודו"ק.

מדגניתא דיוסף

ענינים מופלאים, פניני חכמה ודעת ושכינת חמדה מתורת רבינו זי"ע

השמש חם ויבש - הירח קר ולח

מבואר בספר צדה לדרך (מאמר א כלל א פרק ט) בשם **התוכנים הקדמונים**, כי איכות החמה - חמה ויבשה, ואיכות הלבנה - קרה ולחה, עיין שם. וכן הוא גם כן במורה (ח"ב פרק י ד"ה ידוע), כי השמש מניע יסוד האש והירח מניע יסוד המים, עיין שם שיחוס המים לירח והאש לשמש, עיין שם היטב. והמים הם קרים ולחים והאש חם ויבש (ראה רמב"ם הלכות יסודי התורה פ"ד ה"ב), אם כן השמש עניינה באיכותו בחום ויובש, והירח עניינה ויחוסה בקרירות ולחות - כדברי הצדה לדרך.

פרק ט (א)

בין יום השביעי לששת ימי המעשה
כל ששה ימים להנחילם | המהלך במדבר

כל ששה ימים להנחילם

הרשות לעשות מלאכה בימות החול
מתחייבת מעילוי יום השבת

התוספות סנהדרין (נט. ד"ה ליכא מידעם דלישראל ויעכו"ם אסור) כתבו וז"ל: בדבר שהוא מצוה לישראל לא אמרינן הכי, דעכו"ם שבת חייב (שם נח.) - ולישראל מצוה, אף על גב דבשני בשבת אין מצוה לישראל, מכל מקום יש עליו מצות שבת, עכ"ל.

ואינו מובן כלל לכאורה, דנהי דסברת התוספות בדבר שהוא להיפוך - מצוה לישראל - לא שייכא סברא דימי איכא מיד' כו', מכל מקום מה מועיל מצות השבת דשבת לענין שני בשבת, ואכתי בשבת השבתה לעכו"ם אסורה ולישראל רשות, ושייך שפיר 'מי איכא מיד', ומה מועיל מה שהוא מחויב לשבת בשבת - לסלק סברא דימי איכא מיד' לענין שני בשבת, והוא משולל ההבנה לגמרי לכאורה.

ויש לומר, דהנה מה שכתבו התוספות דכיון דבישראל מצוה לשבות לא שייך 'מי איכא מיד', הרי גם כן צריך טעם. ונראה הטעם פשוט, דענין 'מי איכא מיד' הרי כתב רש"י סנהדרין שם (נט. ד"ה לזה), דהוא משום דכשיצאו ישראל מכלל בני נח - להתקדש יצאו ולא להקל, ועל כן רק בשבת, ואכתי אסור לעכו"ם, ואילו הישראל הוא חפשי בדבר זה - רצה עושה רצה אינו עושה - הוא דחשיב קולא, ומה שאין כן בדבר שהוא להיפוך - מצוה לישראל, וכענין שבתה בשבת שלעכו"ם היא אסורה ולהבדיל לישראל היא להיפוך - מחויבת, אם כן הרי כמו שיש חומר בעכו"ם בענין האיסור - במה שיש בו איסור לעכו"ם ולא לישראל, ככה הרי יש בו חומר בישראל בענין החיוב - במה שיש בו חיוב לישראל ולא לעכו"ם, ועל כן שוב נשאר בערך השיקול והשוויו, ואין כאן קולא כלל בישראל מבעכו"ם, וליתא לסברא דימי איכא מיד'.

ולפי זה בשבת וחול, כיון דיום השבת נבחר ונתעלה מימי החול בענין המלאכה, דכל ענין השבת עיקרו במצות השבתה ממלאכה, כי על שם זה נקרא 'שבת', על שם השבתה ממלאכה, הרי דזה עיקר ענינו. ועל כן אילו היה בחול ההיפוך - חיוב לעשות מלאכה, שוב הרי אין יום השבת חמור ונעלה מימי החול כלל בענין המלאכה, דכמו שהשבת נעלה מהם בענין איסור המלאכה, כך הרי ימי החול נעלים ממנו בענין חיוב המלאכה, ונשארים שניהם בערך השיקול, ואילו השבת הרי צריך להיות חמור ונעלה מימי החול בענין המלאכה, כיון דנבחר מימי החול לעילוי, וכל עילוי הוא בענין השבתה ממלאכה, דהוא עיקר ענין השבת, ואם כן הרי צריך להיות חמור ונעלה בענין זה על החול. ואם כן, הרי עילוי השבת על החול מחייב שתהיה המלאכה בחול רשות - לא חיוב, דאם לא כן לא יהיה עילוי לשבת.

הרשות דחול הוא עצמו ממצות שבת השבת

ואם כן, הרי גם הרשות דחול תו גם הוא עצמו ממצות שבתה שבת, דמצות שבתה יום השבת לעילוי ולייקרו בזה על החול - הרי הוא עצמו מחייב

גם כן שתהיה המלאכה בחול רשות, דאם לא כן לא יהיה עילוי בשבתה השבת. ואם כן אכתי הרי אין קולא כלל בישראל מעכו"ם, דביום השבת גופיה אין קולא, דישי בו אדרבה מצוה לשבות, והרשות דחול גם כן אינו קולא, דהוא מוכרח ומחויב גם כן ממצות שבתה השבת המחייבת כן, שתהיה המלאכה בחול רשות, ודו"ק היטיב מאוד.

ש"ת בן פורת ח"א סימן ד אות א
ד"ה וזה; ד"ה ודברי - ד"ה ולפי"ז

על ידי שאין ישראל מחויבים בחול לא על שבתה ולא על מלאכה נמצא חיוב השבתה מורה על ישראליות

עוד יש לומר בהבנת התוספות, ואעתיק מה שכתוב אצלי **בגליון הש"ס שלי** ביבמות (מו. ד"ה אין), אהא דאמר שם, וחכמים אומרים לעולם אינו גר עד שימול ויטבול, וכתבתי על זה בגליון שם וז"ל: עיין עבודה זרה (טז.)¹. **וחכם אחד** שאלני, מדוע כל חד מינייהו אין פועל כלל, ומאי שנא מדאמרינן בעלמא דשני דברים המתירין מעלין זה בלא זה - עיין לקמן (ביבמות ד:).

השבתה, דשני דברים המתירין דמעלין כו', היינו רק כששניהם עושין פעולה אחת, ואז כל אחד פועל מקצת פעולה, מה שאין כן מילה וטבילה דגר, לכל אחד פעולה אחרת, כי הגירות יש בו שני דברים - הסרת ענין הפגותיות וקבלת ענין הישראליות, עיין סנהדרין (נח.), יצא מכלל עכו"ם ולכלל ישראל לא בא, הרי דיש מיצוע לשני הדברים האלו.

ופשוט מסברא גם כן, דלא כל מי שאינו עכו"ם הוא ישראל ממילא ובהכרח, ואדם הנברא על פי ספר יצירה אינו לא עכו"ם ולא ישראל (ראה שו"ת חכם צבי סימן צג; שו"ת שאילת יעב"ץ ח"ב סימן פב), ואם כן הרי צריך בגירות שתי פעולות - הסרת הכותיות והקפדתו ישראל.

וזהו שפועלים המילה והטבילה, כי הסרת הערלה מְסַרְת תיעוב הכותיות, והטבילה נותנת קדושה, כנודע **בספרי החכמה** (ראה קהלת יעקב ערך טבילה אות ב; שליה שער האותיות ערך טהרה אות ח), ולכן מקדשתו להיות ישראל. ולכן המילה קודמת לטבילה (ראה תוספות יבמות מו: ד"ה מטבילין), דבתחלה צריך שישתלק פחיתות הכותיות, ואחר כך יוכל לקבל מעלה הישראלית.

ושוב מצאתי בשו"ת **רדב"ז** (ח"ג סימן תתקצ"ו) שכתב, דמילה וטבילה דגר, המילה מוציאתו מטומאת עכו"ם, והטבילה מכנסתו לכלל ישראל, וכל זמן שמל ולא טבל יצא מכלל עכו"ם ומצוה להחיותו (ראה פסחים כא.), ואין מגעו ביין טמא, ולכלל ישראל לא בא עד שיטבול, עכ"ל ז"ל, ואמרתי שישו בני מעי שישו, עד כאן לשוני בגליון הש"ס שלי שם, והארכתי עוד בזה **בחדושי**.

והתבאר, דבין ישראל לעכו"ם יש מיצוע, אינו עכו"ם ואינו ישראל, ו'אינו עכו"ם' עדיין אינו 'ישראל' וכנ"ל.

ולפי זה נראה, דאחרי דיום השבת הוא אות על הישראליות, וכמו שכתוב (שמות לא, ג) 'אות היא ביני וביניכם', והוא אות במקום תפילין (ראה עירובין צו.) - דהם גם כן אות על הישראליות (שם), ואם כן לכאורה הרי אין כאן אות על הישראליות, דהשבתה הרי יש

בה הוראה רק בשלילה על שאינם עכו"ם, דאילו העכו"ם הרי יש לו חיוב מלאכה, אבל אין כאן הוראה בחיוב עדיין על ענין הישראליות. שהרי יוכל להיות דמהות האדם לא יתכן לו רק אחד משני אלו הדברים - מלאכה או שבתה, ואין לו שייכות רק לאחד משני אלו, וכל שאין לו מלאכה - שוב מוכרח לו השבתה, ואין שם מיצוע כלל בין המלאכה והשבתה, דאין לנו מבוא בדברים כאלה, ויוכל להיות שכך הוא ענין המלאכה והשבתה - שאין שם מיצוע, וידע יתברך ענין האדם, דמחייב ומתייחס רק לאחד משני אלו בהכרח, או מלאכה או לשבתה.

ועל כן אם אין שם מהות העכו"ם המחייב המלאכה, שוב יש לו להתחייב ממילא בשבתה, ואם כן הרי השבתה רק הוראה בשלילה שאין לו מהות עכו"ם, אבל אין שם הוראה בחיוב על מהות ישראל עדיין, ואילו האות הרי צריך על מהות הישראליות בחיוב, כי 'אינו עכו"ם' - הרי אינו 'ישראל' עדיין, דבין הכותיות והישראליות הרי יש מיצוע וכנ"ל, ואם כן הרי צריך האות על היותו 'ישראל' לא על היותו 'אינו עכו"ם' לבד.

ועל כן הוכרחה תורה איפוא להתיר לישראל השבתה בחול, שיהיה בחול מותר לו מה שירצה - שלא לעשות מלאכה וגם שלא לשבות, לשנדע מזה דגם המלאכה והשבתה יש להם מיצוע, ולא כל הנפטר ממלאכה יש לו להתחייב בשבתה, שהרי ישראל בחול פטורין ממלאכה ועם כל זה אין מחויבין בשבתה. ואם כן תו מה שהם בשבת מחויבין בשבתה היא הוראה שפיר על ענין הישראליות בחיוב, דמה שאינם מחויבין במלאכה זהו הוראה על שלילת מהות העכו"ם, דמהות העכו"ם הרי מחויב במלאכה, ועדיין היה ראוי רק שיהיו פטורין ממלאכה, אבל אין כאן דבר המחייב השבתה עדיין, ועל כן תו מה שהם מחויבים בשבתה הוא מורה שפיר על היות להם מהות בחיוב המחייב שבתה, והוא המהות הישראליות המחייבת שבתה השבת, דו"ק מאוד, כי הדברים עמוקים עד לחדא בסייתא דשמאי.

ואם כן מצות השבת עצמו, להיותו אות על הישראליות, הוא עצמו הרי מחייב גם כן שתהיה המלאכה בחול רשות, ולכן תו גם מפאת הרשות דחול אין כאן קושיא דמי איכא מיד' עוד.

השבתה מורה על ישראליות
ממה שהמלאכה בחול רשות

ועל דרך זה יש לומר עוד, דשבתה השבת אינו הוראה על הישראליות בחיוב, רק על העדר הכותיות בשלילה. ואי דאם כן היה די שיופטר מלאכה ולא הוצרך שיתחייבו בשבתה, זה אינו, דאילו היו פטורים לבד ממלאכה ולא מחויבין בשבתה והיה הדבר להם רשות, תו הרי היה זה קולא נגד העכו"ם, ובערך קל מן העכו"ם הרי אינם, ואם כן הרי הוכרח להתחייב השבתה, ועדיין אין כאן הוראה איפוא רק שאינם עכו"ם, אבל אין כאן הוראה עדיין על ישראליות.

ועל כן הרי הוכרחה המלאכה בחול להיות באמת רשות בישראל, להראות בזה כי אפשר באמת להיות קולא בזה בישראל מן העכו"ם בענין המלאכה, ואז תו הרי השבתה בשבת מורה שפיר על מהות הישראליות בחיוב, דאם לא כן היה ראוי שיהיה גם בשבת רשות, היינו פטור ממלאכה ולא חיוב שבתה עדיין, ותו הרי גם הרשות דחול אינו קולא כלל באמת, כיון דהוא מוכרח להיות עבור הוראת הישראליות דשבת וכנ"ל, ודו"ק היטיב מאוד כי הדברים עמוקים בסייעתא דשמאי.

ש"ת בן פורת שם ד"ה וזה; ד"ה עויל - ד"ה ועד"ז

(א) כוונתם להקשות, דבשני בשבת אסור לעכו"ם לשבות ואין מצוה לישראל לשבות בחול. (ב) והביא רבינו בהמשך דבריו דוגמא לזה מדברי מהר"ם מרוטנבורג דפוס פראג סימן קכב, עיין שם. וראה עוד גליוני הש"ס נדרים טז. ד"ה זה, מה שציין בזה. (ג) דמוכח מהסוגיא שם, דאפילו מקצת פעולה אין עושה המילה, עיין שם.

ואיננו לימוד על אזהרה מחודשת, אם כן הא בפשיטות לא קשיא.

אלא אפילו נאמר דחילוק האזהרות גם כן נחשב לימוד אזהרה מן הדין, כיון דלולי הלימוד הייתי אומר דאינו רק אזהרה אחת על הכל, ועתה על ידי הלימוד מן הדין אנו אומרים דיש אזהרה מיוחדת על כל אחד ואחד, ואם כן האזהרה המיוחדת בכל אחד ואחד הרי נלמדת איפוא מן הדין, עם כל זה גם כן לא קשיא. דהא הא הבערה לחלק יצאת הוא רק לענין חטאות, וכמבואר בשבת (שם), ואם כן הא לא שייך בזה כלל הא דאין מזהירין מן הדין, דחטאת הא לא בעי אזהרה, וכמבואר במכות (ג).

למ"ד דלוקין על מלאכות שבת בעינן ריבוי מיוחד לחילוק מלאכות

ואולם עדיין יש לעיין, דהא דבעינן הבערה לחלק רק לחטאת - בשבת שם, נראה דזהו רק לדין דליכא מכות בשבת, משום דלאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין אין לוקין עליו (שם קגד). מה שאין כן בהך דקידושין דהוא מימרא דרבי ישמעאל, ואיהו הא סבירא ליה במכות (ג). דחייבי מיתות בית דין ישנן בכלל מלקות ארבעים, ואם כן הרי צריך החילוק גם לענין מכות, עיין רש"י מכות (כא: ד"ה ואין), ואם כן מלקות הא שוב שפיר בעי אזהרה, ואם כן הרי הדרא קושיא לדוכתה, וכמובן.

הק"ו דשבת נוהגת בחו"ל אינו לימוד אזהרה - רק גילוי מילתא

ואולם יש לומר בפשיטות טפי, דלא שייך כאן כלל הא דאין מזהירין מן הדין. דזה שייך רק היכא דאנו באין ללמוד את האזהרה עצמה מקל וחומר, מה שאין כן כאן דאנו אומרים רק - ומה שאר מצות שהם קלות נוהגות האזהרות האמורות בהן בין בארץ ובין בחוץ לארץ, שבת שהיא חמורה אינו דין שתנהוג האזהרה האמורה בה בין בארץ ובין בחוץ לארץ, ואם כן הרי הקל וחומר מגלה רק דאזהרה האמורה בשבת קאי גם אחוץ לארץ, ואין כאן כלל איפוא לימוד אזהרה מקל וחומר. וזה עדיף עוד מהך דיבמות (סח): דאמר, וכי מזהירין מן הדין, ומשני גילוי מלתא בעלמא הוא, דכאן הוי עוד יותר רק גילוי מלתא בעלמא מהתם, עיין שם ותבין.

מהק"ו דשבת בחו"ל מוכח כטעם המהרש"א וקשה לשאר הטעמים

ואם כן הדרין להוכחתנו, דמהך דקידושין מוכח כטעם המהרש"א הנ"ל בהא דאין עונשין מן הדין, דרק טעם המהרש"א הוא דלא שייך בהך דקידושין לענין עונש, מה שאין כן שאר הטעמים הא שייכי שפיר וכנ"ל. ואם כן לשאר הטעמים הא תקשי שפיר, דמאי קאמר 'שבת מקל וחומר אתיא' כו', הא אין עונשין מן הדין, ורבי ישמעאל סבירא ליה בהדיא בירושלמי יבמות (פ"א ה"א) דאין עונשין מן הדין, עיין שם, ובאתי רק להעיר.

לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת (לה, ג).

הוכחה לטעם המהרש"א בכללא ד'אין עונשין מן הדין'

~ מתוך: בית האוצר מערכת א כלל נו ~

יש לנו ללמוד מקל וחומר וכמובן. ועל כרחק דהא דאין מזהירין מן הדין הוא מטעמא אחרינא, לא מטעם המהרש"א הנ"ל.

איך אפשר ללמוד אזהרת שבת בחו"ל מקל וחומר

ואם כן לכאורה בהך דקידושין אכתי תקשי גם למהרש"א הנ"ל, דהא כיון דכתיב 'לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת', אם כן כיון ד'מושבות' משמע רק ארץ ישראל - לרבי ישמעאל, אם כן הרי גם אזהרה ליכא לחוץ לארץ, ואם כן אכתי תקשי, דמה מהני הקל וחומר דמה מצות קלות כו', הא אין מזהירין מן הדין, וכמובן.

הק"ו מחזיר הבערה לאזהרת 'לא תעשה כל מלאכה' הנוהגת בחו"ל

ויש לומר, דבאמת הרי גם הבערה היא בכלל המלאכות, ואם כן הרי ישנה באזהרה כללית ד'לא תעשה כל מלאכה' (לעיל כ, ט), ובאזהרה הכללית ד'לא תעשה כל מלאכה' הרי לא נאמר 'מושבותיכם', ואם כן זאת האזהרה הכללית הרי ישנה שפיר גם בחוץ לארץ. אלא דלולי הקל וחומר הייתי אומר, דקרא ד'לא תבערו אש בכל מושבותיכם' אפקיה להבערה מכלל האזהרה הכללית, והוא מיעוט בפירוש - במושבותיכם אי אתה מבעיר אבל אתה מבעיר בחוץ לארץ. ואם כן, כיון דמהני הקל וחומר לומר דהאי 'מושבותיכם' לאו להכי אתי, שוב שפיר קמה לה הבערה בכלל האזהרה הכללית ד'לא תעשה כל מלאכה' - אשר ישנה בפשיטות גם בחוץ לארץ, ואין אזהרת הבערה נלמדת עתה בקל וחומר כלל, רק היא מפורשת בקרא ד'לא תעשה כל מלאכה', וכמובן.

הטעם דילפינן מן הדין 'ללאו יצאת' ו'לחלק יצאת' שינהגו בחוץ לארץ

ולענין מה דיציאת הבערה לחידושה, זה שפיר נוהג גם בחוץ לארץ ממה נפשך. דלמאן דאמר (שבת עז.) דללאו יצאת, אם כן הרי יצאת לקולא, לומר שאין בהבערה מיתה וכת, ואם כן הקולא ודאי דנוהגת שפיר גם בחוץ לארץ. ולמאן דאמר (שם) נמי דלחלק יצאת, עם כל זה לא קשיא. לא מיבעיא אם נאמר דחילוק האזהרות לא מיחשב אזהרה מן הדין, כיון דהוא רק חילוק האזהרות של אזהרה הכתובה כבר בפירוש,

יש להביא ראיה לטעמא דמהרש"א (סנהדרין סד: ד"ה ומרעד), דהא דאין עונשין מן הדין (מכות ה:) הוא משום דהלמד בקל וחומר חמור ממלמד, ואינו מתכפר בעונש המלמד, מש"ס קידושין (זו.), דסבירא ליה התם לרבי ישמעאל, דכל מקום שנאמר בו 'מושב' אינו אלא לאחר ירושה וישיבה, ואיתא התם, אמר ליה רבי עקיבא, הרי שבת שנאמר בו 'מושבות' - ונוהגת בין בארץ ובין בחוץ לארץ. אמר לו, שבת מקל וחומר אתיא, ומה מצות קלות נוהגות בין בארץ ובין בחוץ לארץ, שבת חמורה לא כל שכן, עכ"ל הגמרא.

וקשה, דנימא אין עונשין מן הדין. ובשלמא לטעם המהרש"א הנ"ל ניחא, דבהך דקידושין הא לא שייך טעם המהרש"א הנ"ל, שהרי אי אפשר לך לומר דעונשי שבת נוהגים רק בעובר בארץ ישראל - אבל בעובר בחוץ לארץ אין מתכפר בעונש, דהא ודאי אין השבת בחוץ לארץ חמור מן השבת אשר בארץ ישראל, ואדרבה חוץ לארץ קיל מארץ ישראל, וסברת ההוה אמינא הרי הוא דאין השבת נוהג כלל בחוץ לארץ כיון דכתיב ביה 'מושבות', ואם כן נהי דילפינן דנוהג גם בחוץ לארץ - מקל וחומר משאר מצות דנוהגים בחוץ לארץ, על כל פנים אין השבת בחוץ לארץ חמור מן השבת אשר בארץ ישראל.^א

וכל זה יונח רק לטעם המהרש"א הנ"ל, מה שאין כן לדברי האומר דמדה מסורה כך (ראה פרי מגדים פתיחה כוללת ח"א אות יד), או לטעמא דשמאי יש פירכא על הקל וחומר (ראה קרבן אהרן לתורת כהנים, מדות אהרן פ"ב ח"ג), שפיר קשיא, וכמובן.

טעם המהרש"א אינו מספיק לאין מזהירין מן הדין'

ואולם לכאורה גם לטעם המהרש"א הנ"ל עדן לא הונח. דהא טעם המהרש"א הנ"ל שייך רק בהא דאין עונשין מן הדין, מה שאין כן הא דאין מזהירין מן הדין (פסחים כד.) הרי לא יתכן בו טעם המהרש"א הנ"ל, דלענין האזהרה מה בכך שהלמד חמור, ואדרבה כיון שהלמד חמור - כל שכן שיש לו להיות מזהיר עליו שלא לעשותו, ושפיר יש לדון האזהרה מדין קל וחומר. ורק לענין העונש, הוא דיש לומר דכיון דהלמד חמור מן המלמד על כן אינו מתכפר בעונש אשר למלמד, וצריך עונש חמיר טפי להתכפר בו, אבל אזהרה שפיר

(א) המשך לשונו: "ובמקום אחר כתבנו, דהמצות כולם, ואפילו אותם הנוהגות בחוץ לארץ, עם כל זה עיקר יחוסם לארץ ישראל, וכן מבואר ברמב"ן על התורה (פרשת תולדות כו, ה ד"ה ויש - ד"ה והנראה, שם פרשת אחרי י"ח, כה), והארכנו בזה במקום אחר, ואין כאן מקומו".

שביבי יוסף

אלומת אור לחקירות יסודות סברות וכללים המפוררים בתורת רבינו ז"ע

גזירות דרבנן - שמו הלאו דאורייתא או איסור גרידא

"כשגזרו חכמים איסור בדבר שיש בו לאו מן התורה, אם היתה כוונתם שיהיה הלאו ההוא בגזירתם מדבריהם, וממילא ראוי להיות מכת מדרות דוגמת המלקות שבדאורייתא, או היתה כוונת החכמים לאסור הדבר איסור גרידא, וממילא אין ראוי להיותו במכת מדרות"

עיונים לתורה כלל ג פסקא עב

מאז ומקדם היה נהוג בקראקא תקנה מיוחדת במינה שנתייסדה על ידי רב העיר הגאון רבי **שמעון סופר** זצ"ל, שלא לקנות קמח כשר לפסח, וזאת הנמכר על ידי ראשי הקהילה בהשגחת הביד"צ דקראקא. בשנת תער"ב לפ"ק פירסמו רבינו ובית דינו שוב את התקנה הקדומה מהגאון רבי **שמעון** זצ"ל ובית דינו והוסיפו לחוק את האיסור, ובשנה שלאחריה **ביום ה' ויקהל שנת תרע"ג לפ"ק** הוסיפו לאסור שוב את הדבר ולחוק את האיסור הקדום במשנה תוקף.

יריעת המדור קצרה מלהביא את פרטי הפרשייה כולה ונוסח הקול קורא בשלימות, והובאו בארוכה במאמר **'ימים המבורכים'** בראש הגדה של פסח **'תפארת יוסף'** שזכינו להוציא לאור עולם אשתקד, ומשם תדרשנו לטובה.

הנה צייטוט חלקי מנוסח הקול קורא:

אנחנו בית דין צדק החתומים מפה מודיעים בזה, כי כמו בכל שנה ושנה כן גם בשנה הנוכחית, הכנת קמח הפסח דפה על ידי ראשי העדה היא בהשגחת הביד"צ על ברירת החטים ונקיון הרחים, והעמדת נאמנים משגיחים על כל מעשה הטחינה, והכל נעשה ביתרון הכשר האפשרי.

ועל כן באנו בזה להזהיר בתוקף אזהרת איסור על לקיחת קמח הזולת.

ומובטחים אנו כי לא יהיו איש חלילה לפרוץ גדר, כי מלבד גודל האיסור אשר בדבר זה עצמו, **הנה פריצת גדר בדבר אחד היא מביא חלילה להריסת וחורבן כל גדר היהדות ומילי דאיטורא אשר תחת משמרת הביד"צ כמובן...**

הוא הדין לענין מצות הבעלים, גם כן לא יצאו ידי מצותן טרם הוצת האור ברובו, כיון דלא חשוב 'הוקרב' עדיין, ואם כן הרי עדיין לא יצאו ידי מצות ההקרבה המוטלת עליהם.

ואולם הרי התוספות כתבו 'או לכל הפחות אחר שהוצת האור ברובו', ואם כן הרי יוכל להיות להתוספות גופייהו מספקא להו בהכי, אי נימא דההעלאה בראשו של מזבח אין פוטרת - מתי הוא נפטר על החימוץ, אם במשילת האור דהוי ליה נקלט, או בהצתת האור ברובו דהותרו השירים, ועל כן כיון דמספקא להו מילתא, לכן נקטו מילתא פסיקתא בקושיהם, דלכל הפחות אחרי שהוצת האור ברובו הרי ודאי פטור, ואם כן הא איצטרך 'אשר תקריבו' להכי מיהת - לפטור אחרי הצתת האור ברובו שכבר הוקרב.

אבל בגוף הדבר, יוכל להיות שפיר דגם התוספות מספקא להו מתי יש לו להחשב הקרבה לענין שאר מילי - ליפטר על החימוץ וכדומה, אי אזלינן ביה בתר קליטה דהוי משמשלה בו האור, או בתר היתר השירים דהוי משהוצת האור ברובו, ואם כן הא אין ראיה מדברי התוספות.

מליחה בצוקע"ר - אם עוברים עליו משום 'דבש לא תקטירו'

הנה מה שכתב בשו"ת **הלכות קטנות** (ח"א סימן ריח) דיש במליחת קרבן בצוקע"ר משום 'כל דבש לא תקטירו' וגו' (ויקרא ב, יא), יש לדון דלא יהיה במליחה בצוקע"ר משום 'כל דבש לא תקטירו'. וזה על פי מה שיש להסתפק בעניין מליחת קרבנות, אם עניינו להכשר הקרבן, דהצריכה התורה בקרבן הכשר זה שיהיה מלוח, ובלתי הכשר זה אי אפשר לו להיותו קרב, והמלח להכשר הקרבן בא. או דילמא, המלח הוא קרבן בעצמו, וכך עניינו של קרבן זה של מלח, שיהיה קרב עם הקרבנות, אבל מכל מקום הוא הקרבה מצד עצמו, והוא עצמו קרבן, ודו"ק היטב.

ואי נימא דהוא רק הכשר הקרבן הקרב, ואיננו קרבן בעצמו, אזי יש לומר דלית ביה כלל משום 'כל דבש לא תקטירו' ממנו אשה לד", ד'אשה' פירושו קרבן לפי הפשט (ראה תרגום אונקלוס שם), וזה הרי איננו קרבן, רק הכשר קרבן.

ואף דהך ד'לא תקטירו ממנו אשה', דרשינן ליה (וימא מ:ז) אַקל שממנו לאישים הרי הוא ביבל תקטירו, ובזבחים (מ:ז), 'אשה' - לשם אשה, לאפוקי כבא דלא. מכל מקום אין מקרא יוצא מידי פשוטו גם כן, דקאי אשאר ודבש, ופירושו 'אשה' - קרבן, ועל כן רק בתורת קרבן אסור להקריב ששאר ודבש, אבל לא להכשר קרבן.

ואולם בסוגיין (נח). מייתי ברייתא, יכול יהא יחיד מתנדב ומביא כיוצא בה (דשתי הלחם) נדבה כו', תלמוד לומר (ויקרא שם, יב) 'קרבן ראשית תקריבו' כו', ופריך, ושתי הלחם לא קרבי נדבה, והתניא, אם נאמר 'כל שאור' - למה נאמר 'כל דבש', ואם נאמר

אין פיסול אחר פיסול

מבואר בחידושי במקום אחר לחדש, דכמו דקיימא לן (ראה כריתות יד: רמב"ם הלכות איסורי ביאה פי"ז הי"ח) דאין איסור חל על איסור, הכי נמי אין פיסול חל על פיסול.

ודייקנא לה מהא דאמרין בגמרא (נז:), הכל מודים במחמץ אחר מחמץ (במנחה) שהוא חייב, דכתיב 'לא תעֶשֶׂה חמץ' (ויקרא ב, יא) ו'לא תאפה חמץ' (שם ו, י) וכו'. ולקמן (נז:). איתא, 'כל המנחה אשר תקריבו לך לא תעשה חמץ' - כשירה ולא פסולה, מכאן אמרו, המחמץ את הכשירה (מנחה כשירה) חייב, ואת הפסולה פטור. בעי רב פפא, חימצה (חימץ את המנחה) ויצאת וחזר וחימצה, מהו, כיון דיצאת איפסלא לה ביוצא, וכי הדר מחמץ לה לא מיחייב עלה וכו', או דילמא כיון דחימצה (תחלה), פסול יוצא (תו) לא מהני בה, וכי הדר מחמץ לה מיחייב עלה משום מחמץ אחר מחמץ, עכ"ל הגמרא.

ומבואר בזה, דכיון דיש כבר פיסול במנחה מפאת החימוץ, על כן נסתפק רב פפא לומר דלא מהני בה תו פיסול יוצא, וזהו כדברינו דאין פיסול חל על פיסול, ועל כן אין בה במנחה זו אלא פיסול חימוץ בלבד, ועל כן כי חזר וחימצה שפיר יש לחייבו, כיון דבמחמץ אחר מחמץ הרי יש גזירת הכתוב שהוא חייב וכו"ל.

[ואם שמדברי רש"י (ד"ה או) ^א מוכח לכאורה דדברי רב פפא הנ"ל יש להם סברא אחרת, עם כל זה כבר הארכתי **בחידושי** להוכיח שדברי רש"י ודברינו מתאימים יחדיו, ואין כאן מקומו].

מתי נחשב 'הקרבה' - משמשלה האש או רק בהצתת ברובו

ענין בגמרא (נז:), תנו רבנן, אילו נאמר 'אשר תקריבו לך לא תעשה חמץ' (ויקרא ב, יא), הייתי אומר אין לי ב'לא תעשה חמץ' אלא קומץ בלבד, מנחה מנין, תלמוד לומר (שם) 'מנחה'. שאר מנחות מנין, תלמוד לומר (שם) 'כל המנחה' כו'. בעי רב מרי, חימצה בראשו של מזבח מהו, 'אשר תקריבו' אמר רחמנא - והא אקרבה, או דילמא מחוסר הקטרה כמחוסר מעשה דמי, תיקו. והשתא דנפקא ליה מ'כל המנחה', 'אשר תקריבו' למה לי כו'. ובתוספות (ד"ה אשר) וז"ל: תימא, הא איצטרך דמחמץ בראשו של מזבח דפטור כדאמרן, או לכל הפחות אחר שתוצת האור ברובו, ד'אשר תקריבו' אמר רחמנא והא איקרבה, עכ"ל התוספות.

ומדנקטו התוספות רק חימוץ בראשו של מזבח או אחר שתוצת האור ברובו, משמע דאם לא מיפטר מיד מכי העלה בראשו של מזבח, אזי אין נפטר עוד אחרי שמשלה בו האור, רק משתצית האור ברובו הוא דיש לו להיות פטור - מטעמא ד'אשר תקריבו' אמר רחמנא והא איקרבה.

ואם כן משמע דמשילת האור לא חשובה הקרבה, ורק אחרי הצתת האור ברובו הוא דחשיב שכבר הוקרב - לענין ליפטר על החימוץ. ואם כן יש לומר

(א) שכתב: "או דלמא כיון דחימצה לא מהני ליה בה פסול יוצא - דלאו קדושה גמורה היא, ואין בה אלא פסול חימוץ וחייב כשאר מחמץ אחר מחמץ".

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושד בעולם העליון"

(הבטחתו של רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באוני חתנו הגה"צ רבי יצחק מענדל מארגנשטערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולהתרומות:
טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com